

УДК 81

Хома М. – ст. гр. МБ – 21

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

ФЕМІНІТИВИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Науковий керівник: Мацюк Г. Р.

Khoma M.

Ternopil Ivan Puluji National Technical University

FEMININITIES IN THE UKRAINIAN LANGUAGE

Supervisor: Matsiuk H.

Ключові слова: суфікси, реформа, правопис.

Keywords: suffixes, reform, spelling.

22 травня 2019 року Кабінет Міністрів України ухвалив правопис української мови у новій редакції. Документ замінив стару редакцію правопису 1992 року. У новому правописі, зокрема, затвердили використання та найпродуктивніші моделі творення фемінітивів. З майже 300 сторінок нового українського правопису фемінітивам присвячено лише десять рядків. Однак досі продовжуються обговорення питання фемінітивів в українській мові.

Фемінітиви – це іменники жіночого роду, які мають дві групи за значеннями.

Перша група – іменники, які називають жінок за різними характеристиками: родинними зв'язками, національністю, професією, посадою тощо. Наприклад, мама, донька, українка, розвідниця, журналістка, учителька, продавчиня, верстальниця, прибиральниця, письменниця, депутатка. Це фемінітиви, які давно зафіксовані в тлумачному словнику української мови. Далі в контексті фемінітивів ми будемо говорити саме про цю групу.

Друга група фемінітивів – це іменники, які називають самиць тварин. В інших випадках фемінітиви не можуть утворюватися. Диван / диванка, стіл / столиха – це або жарти, або знуцання з мови.

Структура української мови має багато суфіксів, за допомогою яких утворюються фемінітиви. Всього їх понад 13, але на сьогодні продуктивними є 4-6 суфіксів. Це означає, що для української мови як системи наявність фемінітивів та їх постійне творення за допомогою цих суфіксів є характерною рисою.

Те, що фемінітиви були віддавна в нашій мові, можна підтвердити, звернувшись до словників, які були укладені в XIX ст. та на поч. XX ст. Найдавніші фемінітиви належать до праїндоевропейського періоду і розвинулись на спільнослов'янському ґрунті. У староукраїнській мові в писемних джерелах – це абтекарка, винничка, вибавителка, гафтарка. Із грецької мови, або як безпосередні запозичення – акробатка, аристократка. У скарзі 1619 року згадується, що утікачку від суду «гафтарку» Огапку віднайшли у монастирі волинського села.

Чому ж виникла певна прогалина у використанні фемінітивів, яку ми почали сприймати за їх відсутність у мові? Із 30-х рр. розпочалася серйозна русифікація. Система російської мови трохи інша, там немає 13 суфіксів для утворення фемінітивів. Їх лише чотири, і більшість з них має додаткову негативну конотацію, інше значення.

Щоб не помилитися у творенні фемінітива, перше, що можна зробити, – перевірити, чи є таке слово у словнику. Багато слів, які люди думають, що утворюють

їх наново, насправді давно функціонують і зафіксовані у словнику. Але до значної кількості маскулінитивів – назв осіб чоловічої статі – особливо у сфері професійної та наукової діяльності є брак фемінітивів. Якщо в словнику ви не знайшли потрібного слова, можна спробувати створити його самостійно.

Почати варто з суфікса -к-, він найбільш універсальний і має в українській кілька значень. Одна з можливостей -к- – утворення назв осіб жіночої статі. Наприклад, для позначення національної належності ми використовуємо фемінітив «українка». Тому, якщо ви хочете спробувати створити новий фемінітив, варто почати з цього суфікса, він найбільш універсальний.

Якщо ви його додали й здається, що слово звучить нековирно чи багато збігів приголосних – можна спробувати інші суфікси. Наприклад, -иц- (науковиця, засновниця, очільниця) або -ин- (фахівчиня, мисткиня, шефиня). Суфікс -ин- зарекомендував себе як продуктивний для утворення назв жінок за сферами наукової діяльності. Тому якщо вам потрібно утворити фемінітив для називання жінки за її належністю до наукової спеціальності, то тут якраз можна спробувати цей суфікс.

Якщо вам не подобається жоден варіант із цих трьох, можна спробувати інші суфікси. Але вони менш продуктивні й набагато рідше проявляють себе в утворенні нових слів. Найпродуктивніші моделі творення фемінітивів зафіксовані й в новій версії правопису української мови, який нещодавно був ухвалений.

Фемінітиви варто вживати в усіх сферах життєдіяльності людини, у всіх стилях, крім письмової форми офіційно-ділового стилю, варто робити диференціацію назв на позначення осіб за видами діяльності за гендерною ознакою. Також потрібно уникати негативних характеристик людей за гендерною ознакою (починаючи від “блондинка”, баба, хвойда і завершуючи відверто сексистськими). У звертаннях до групи людей також треба дотримуватись симетричного представлення обох статей: Пані та панове! Подруги і друзі! Колеги і колежанки! Викладачі і викладачки!;

Але досі є люди, які виступають проти вживання фемінітивів. Це може бути пов'язано з тим, що в мовця немає такої звички або ж людина може бути російськомовною. А в російській мові як у системі менше фемінітивів і суфіксів, які їх утворюють. Тобто для російськомовної людини саме явище фемінітивів не має особливого значення. І коли вона говорить українською мовою, де фемінітивів багато, то їй здається, що це щось штучне, ненормальне. У такому разі треба прийняти той факт, що мовні системи можуть відрізнятися.

Друга причина пов'язана з тим, що дуже часто жінки самі не хочуть, щоб їх називали з використанням фемінітивів, бо їм здається, що це применшує. Це пов'язано зі століттями патріархату. Якщо ми подивимося у словник, то побачимо, що маскулінитивів у половину більше, ніж фемінітивів. Звичайно, стає зрозуміло, що суспільство протягом кількох століть жінок зневажало. І це залишилося, тому що не так багато часу минуло відтоді, як жінки вибороли такі ж права, як у чоловіків. І така реакція – лише незаперечне підтвердження того, що ми живемо у патріархатному світі. Проте якщо жінці неприємно, коли конкретно про неї говорять з використанням фемінітивів, то не треба силувати чи обурюватися. Варто поважати її позицію, дати право самій вирішувати.